

Dimensiunea demografică a mobilității teritoriale

Victor VOICU*

Abstract

The Demographic Dimension of the Territorial Mobility

In this paper, the author analyses the interrelation between globalisation and migration and stresses the diverse social and demographic implications of the latter band on the example of Romania. Among the demographic implications, the author mentions: the fluctuations which appear in the total volume of the population, the direction of the natural increase, the changes in the age structure of the population, etc.

A special attention is given to the rural migration as a form of the present internal territorial migration and to the reasons which determine this phenomenon.

Keywords: migratory flux, qualitative demographic increase, quantitative demographic increase, natural increase, rural remigration, urban self marginalization

Preocupările tot mai laborioase legate de cercetarea mobilității teritoriale (numită și *migrație*) au devenit o constantă a epocii actuale, urmare a legăturii sale de necontestat cu procesul globalizării. Rămâne de clarificat dacă migrația este un *efect* sau o *formă de manifestare* a globalizării.

Fenomenul respectiv reține atenția, în primul rând, cum este și normal, cercetătorilor din științele sociale dar, într-o anumită măsură, și factorilor de decizie politică (inclusiv din țara noastră), urmare a multiplelor sale implicații socio-economice, politice și culturale. Între acestea se înscriu și constatările analizelor demografice realizate fie prin cifre statistice centralizate la nivel național, fie prin studii teoretice și practice de profil (sociologice, psihologice, demografice etc.) privind implicațiile migrației asupra structurii și evoluției populației în general și, în deosebi, asupra populației active sau ocupate.

Privit pe ansamblu, fenomenul migrației poate fi studiat din perspectivă demografică, geografică, economică sau juridică. În științele sociale conceptul „migrație” este utilizat cu o dublă conotație: una *sociologică* și una *demografică*.

Din perspectivă sociologică, termenul desemnează deplasarea unor persoane dintr-o zonă geografică în alta, mișcare numită „mobilitate teritorială” care poate fi

* Prof. univ. dr., Universitatea *Dunărea de Jos* Galați

definitivă (în cazul în care fenomenul este însoțit și de schimbarea domiciliului) sau *circulatorie* (în cazul în care, după o anumită perioadă, migranții se întorc de la locul de destinație la cel de origine). Această ultimă formă de mobilitate teritorială include și navetismul și, mai nou, ceea ce este numit „euro-navetism”. În ansamblu, pe plan sociologic, fenomenul deschide un larg câmp de cercetare aplicativă, de la cercetarea motivației migrației, până la analiza costurilor și beneficiilor (sau disfuncțiilor) socio-economice ale migrației.

Din perspectivă demografică, migrația este privită ca mișcare teritorială (prin emigrare și / sau imigrare) care se adaugă *mișcării naturale* a populației (prin nașteri și decese). Între principalele tipuri de influențe pe care le poate avea migrația asupra situației demografice dintr-un spațiu social bine delimitat, pot fi amintite:

- fluctuațiile ce apar în volumul total al populației, fluctuații ce trebuie apreciate diferențiat, funcție de populația de plecare și populația de sosire;
- direcționarea, ascendentă sau descendentă, a sporului natural (privit ca raport între nașteri și decese);
- valoarea (pozitivă sau negativă) a „sporului migratoriu efectiv”, rezultat al diferenței dintre imigrări și emigrări;
- afectarea raportului pe sexe și vârste al populației ș.a.

În țara noastră, intensificarea preocupărilor cognitive și acționale legate de fenomenului respectiv s-a datorat, mai recent, conștientizării efectelor demografice ale migrației constatate în urma publicării datelor recensământului populației efectuat în perioada 18-27 martie 2002 (care a marcat un deficit de 1.111.954 de persoane față de recensământul din 1992) și prin compararea acestora cu evoluția demografică în perioada 1930 -2002. Iată datele:

Anul recensământului	Populația	Creșterea procentuală față de recensământul precedent
1930	14.280. 729	-
1948	15. 872. 624	112%
1956	17.489.450	111%
1966	19.103. 163	110%
1977	21.559.910	113%
1992	22.810.035	106%
2002	21.699. 181	96%

Interpretarea cifrelor respective evidențiază două lucruri:

1. populația României nu a scăzut nici în perioada celui de al doilea război mondial în ritmul actual;
2. populația actuală se încadrează la nivelul anului 1977.

Diverse studii demografice și sociologice localizează principalele cauze ale scăderii populației stabile în:

- a) sporul natural negativ (datorat unor multiple contexte);
- b) emigrația (= migrația externă).

Aceasta din urmă a constituit și constituie obiectul a foarte multe analize demografice soldate cu o serie de constatări cât se poate de semnificative. Una din acestea este că fluxurile migratorii mai mari s-au înregistrat după 1990, au scăzut ulterior în intensitate, pentru a crește apoi în mod consistent. Argumentative în acest sens sunt datele Oficiului pentru Migrația Forței de Muncă (OMFM), cât și Raportul *Locuirea temporară în străinătate* întocmit de Fundația pentru o Societate Deschisă (2006).

În ceea ce privește persoanele care și-au schimbat domiciliul, situația este următoarea: 1990 = 90.629; 1993 = 18.446; 1996 = 21.526; 2000 = 14.753; 2001 = 9.921; 2002 = 8.154; 2003 = 10.673; 2004 = 13.082. Aceștia li se adaugă cei plecați la muncă (și înregistrați oficial), al căror număr oscilează, între anii 2004-2006, în jurul cifrei de 40.000 persoane anual. Corelate cu diverse constatări ale cercetării de teren, respectivele sinteze statistice sunt revelatorii din punct de vedere demografic prin creionarea unor dimensiuni ale populației migrante între care cea mai importantă ni se pare a fi ponderea sporită a tinerilor în raport cu vârstnicii. Relevante în acest sens sunt datele din *Anuarul statistic /2005* al Institutului Național de Statistică cu privire la categoriile de vârstă în care se încadrează cei ce au plecat definitiv din țară în anii 2003 și 2004:

Categoria de vârstă	Anul 2003	Anul 2004
Sub 18 ani	1677 = 16%	1417 = 11%
Între 18-25 ani	1426 = 13%	1920 = 15%
Între 26-40 ani	5438 = 51%	7174 = 55%
Între 41-50 ani	1159 = 11%	1.414 = 11%
Între 51-60 ani	449 = 4%	577 = 4%
60 ani și peste	524 = 5%	

Se poate observa că 64% (respectiv 70%) dintre emigranți s-au recrutat din rândul populației cuprinsă între 18-40 de ani, perioadă propice reproducerii. Persoanele respective fie că nu au copii și îi vor face în țara de destinație, fie că și-au lăsat copiii în țară, urmând (în cazul în care nu-i abandonează) să-și întrească familiile acolo unde merg.

În ambele situații țara noastră pierde un aport semnificativ la sporul natural, cu atât mai mult cu cât, între migranți, 59% (în 2003) și 63% (în 2004) sunt femei, ponderea având-o cele de vârstă fertilă. Interesant este și faptul că migrația temporară a femeilor diferă în funcție de vârstă și mediu: până spre 30 de ani ponderea o dețin cele din mediul rural, iar peste 30 de ani majoritatea se recrutează din mediul urban.

Între consecințele firești (consemnate și în diverse studii de specialitate la care subscriem) ale unei astfel de situații se înscriu:

- adoptarea unor comportamente demografice specifice: tendința de amânare a primei căsătorii, scăderea numărului de copii pe familie, o perturbare a funcțiilor familiale ale femeii, în mod deosebit a celor ce țin de reproducere și de educația copiilor;

- pierderea unor copii „posibili” (care se vor naște în afara țării de baștină a părinților);

- dereglarea raportului dintre dimensiunea *calitativă* și cea *cantitativă* a creșterii demografice. Mulți demografi (inclusiv din România) vorbesc de necesitatea unei creșteri demografice calitative în detrimentul celei cantitative. Și, ipotetic cel puțin, familiile emigrante au venituri ce ar fi putut asigura, în țară, educația și instrucția necesară copiilor lor. Aceasta este și rațiunea care stă la baza necesității unor politici demografice care să încurajeze familiile cu venituri peste medie de a avea copii; o creștere demografică doar cantitativă, în absența dimensiunii sale calitative, va îngroșa numărul copiilor străzii de care nu duc lipsă marile orașe ale României;

- scăderea treptată a numărului populației și, mai grav, modificări în structura pe vârste a acesteia în defavoarea tineretului;

- probleme sociale complexe cu efect disfuncțional, de la abandonarea/uitarea copiilor, până la disoluția familiilor migranților;

- probleme economico-financiare cauzate de finanțarea, de la bugetul statului, a activităților ce țin de orientarea, educarea și instruirea forței de muncă (mai ales a celei superior calificate) de care va beneficia țara de destinație.

*

În ceea ce privește *fluxurile migratoare interne* (indiferent dacă este vorba de migrație *definitivă* sau *circulatorie*), se ghidează după centre de interes socio-economic și cu consecințe (subliniate deja de către demografi și sociologi) cum sunt: masculinizarea / feminizarea unor zone industriale, schimbări semnificative ale comportamentului reproductiv etc. (NP. Pentru o documentare mai completă, a se vedea trimerurile bibliografice de la finalul lucrării de față).

Analizele comparative între perioadele de dinainte și de după 1989 denotă menținerea, cel puțin parțial, atât a principalelor fluxuri migratorii justificate economic (dar și personal) și direcționate preponderent dinspre rural spre urban sau dinspre zonele socio-economice slab dezvoltate spre cele mai dezvoltate, cât și motivațiile acestora: venit, locuință, infrastructură, educarea copiilor, *loisir* ș.a.

Ceea ce particularizează fenomenul migratoriu „post-decembrist” este apariția așa numitei *remigrare rurală*, respectiv reducerea simțitoare a migrației rural-urbane concomitent cu extinderea deplasării de la urban în rural. Fenomenul respectiv vizează categorii sociale eterogene (de la tineri sau adulți disponibilizați din diferite sectoare economice, până la persoanele de vârstă a treia care-și cedează, la orașe, locuințele copiilor) și este efect, între altele, și al migrării spre zonele peri-urbane a unei anumite pături sociale privilegiate care și-au construit vile sau alte

case în zone considerate rurale; am putea numi acest aspect un fel de *automaginalizare urbană*.

Categoria cea mai reprezentativă pentru fenomenul discutat este alcătuită totuși din cei care caută efectiv *alternative de supraviețuire*.

În mod firesc, nu trebuie trecute cu vederea nici aspectele pozitive ale migrației care rămâne un factor important al creșterii economice, un proces complex prin care forța de muncă existentă se adaptează în fiecare moment, atât sub aspect numeric cât și structural, la diversitatea și dinamica imperativelor socio-umane la nivel macro și micro-social. În contemporaneitate, indiferent de o teorie sau alta, se pune problema în ce măsură migrația definitivă sau circulatorie se dovedește o soluție pentru anumite probleme socio-economice și demografice în diverse țări (dezvoltate sau mai puțin dezvoltate).

Toate acestea probează complexitate fenomenului migratoriu care, ca orice fapt social apare ca un sistem deschis care se poate comprima sau dilata în funcție de contexte.

Bibliografie:

Constantin D., Pârlog C., Lilea F. ș.a. – *Resursele umane în România. Mobilitatea teritorială*, Ed. ASE București, 2002

Constantin M., - *Teorii ale migrației internaționale*, în „Sociologie românească”, nr.3-4, 2002

Teodorescu Gh. – *Sociologia mirabilis* (Cap. „Fenomenul migraționist”), Ed. Fundației Axis, Iași, 2003

Sandu D. – *Migrația ca fenomen de rețea și de dezvoltare*, în volumul *Sociabilitatea în spațiul dezvoltării*, Ed. Polirom, Iași, 2003